

УДК 338

Рудика В.І.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Харківського інституту фінансів**Київського національного торговельно-економічного університету***Косарева І.П.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Харківського інституту фінансів**Київського національного торговельно-економічного університету***Величко Н.В.***студентка**Харківського інституту фінансів**Київського національного торговельно-економічного університету*

НАПРЯМИ ТА СТРАТЕГІЯ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

DIRECTIONS AND STRATEGIES FOR THE PREVENTION OF BANKRUPTCY OF SUBJECTS OF ECONOMIC ACTIVITY

АНОТАЦІЯ

Банкрутство підприємств в Україні є поширеним явищем сьогодення. Світова економічна криза, нестабільність економічного і політичного середовища в країні, недосконалість правового та податкового законодавства призвели до збільшення кількості неплатоспроможних підприємств, які прямують до банкрутства, що призводить здебільшого до ліквідації таких підприємств. Тому пошук шляхів вирішення цієї проблеми як на рівні держави, так і на рівні конкретного підприємства є досить актуальним, адже прогнозування та визначення ймовірності банкрутства стають вкрай необхідними для завчасного попередження та подолання кризових явищ на підприємстві.

Ключові слова: банкрутство, стратегія запобігання банкрутства, діагностика банкрутства, експрес-діагностика, неплатоспроможність, аналіз кризового стану.

АННОТАЦІЯ

Банкрутство підприємств в Україні являється розповсюдженим явищем сучасності. Мировою економічною кризою, нестабільністю економічної та політичної середовища в країні, недосконалістю правового та податкового законодавства призвели до збільшення кількості неплатоспроможних підприємств, які прямують до банкрутства, що призводить здебільшого до ліквідації таких підприємств. Тому пошук шляхів вирішення цієї проблеми як на рівні держави, так і на рівні конкретного підприємства є досить актуальним, адже прогнозування та визначення ймовірності банкрутства стають вкрай необхідними для завчасного попередження та подолання кризових явищ на підприємстві.

Ключевые слова: банкрутство, стратегія запобігання банкрутства, діагностика банкрутства, експрес-діагностика, неплатоспроможність, аналіз кризового стану.

ANNOTATION

The bankruptcy of enterprises in Ukraine is a common phenomenon of our times. The global economic crisis, the instability of the economic and political environment in the country, imperfection of the legal and tax regulations led to the increase in the number of insolvent companies, which lead to bankruptcy, which leads in most cases to the elimination of such enterprises. Therefore, the search for solutions to this problem, both at the level of the state and a particular company is quite relevant, because the predicting and determining the probability of bankruptcy becomes crucial for the prevention and overcoming of the crisis phenomena at the enterprise.

Key words: bankruptcy, strategy to prevent bankruptcy, bankruptcy diagnostics, rapid diagnostics, insolvency, analysis of the crisis state.

Постановка проблеми. Макроекономічна нестабільність призвела до виникнення й поглиблення кризових явищ на підприємствах. Саме тому гостро постала проблема банкрутства суб'єктів господарювання, виникли необхідність його регулювання на державному рівні, потреба у розробленні ефективної системи діагностики й запобігання банкрутству, а також стратегій виходу з кризових явищ на самих підприємствах. Таким чином, дослідження напрямів запобігання банкрутства суб'єктів господарської діяльності в економіці надзвичайно актуальні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навколо проблеми банкрутства зосереджена значна увага як з боку вітчизняних, так і з боку зарубіжних науковців, що висвітлювали останніми роками цю проблематику. Серед вітчизняних вчених можна виділити таких, як О.Б. Андрушко, О.Я. Базилінська, І.О. Бланк, О.В. Гук, С.М. Іванюта, І.Н. Карпунь, Н.І. Коломієць, В.О. Подольська, О.М. Скібіцький, О.О. Терещенко, А.В. Череп, О.О. Шапурова, Н.П. Шморгун, А.М. Штангрет. Відомі зарубіжні науковці, такі як, зокрема, Е. Альтман, Р. Лис, А. Таффлер, Г. Спрингейт, О.П. Зайцева, Р.С. Сайфулін і Г.Г. Кадиков, досліджували питання прогнозування та визначення ймовірності банкрутства підприємства, напрями запобігання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, незважаючи на значний доробок вчених та науковців, проблема банкрутства не втрачає своєї актуальності, має багато не розглянутих досі питань і спонукає до

пошуку шляхів їх вирішення. Сьогодні невирішеним залишається питання подолання та недопущення до банкрутства підприємства за нестабільних і кризових умов розвитку економіки.

Мета статті полягає у дослідженні та систематизації основних напрямів та шляхів запобігання банкрутства суб'єктів господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нестабільні умови сучасної ринкової економіки, наростання кризових процесів призводять до збільшення рівня неплатоспроможності та банкрутства підприємств. У зв'язку з цим основні завдання, що постають перед сучасними підприємствами, полягають у збереженні ринкових позицій, підвищенні рівня конкурентоспроможності та стабілізації фінансового стану за кризових умов розвитку економіки.

Існує чимало трактувань поняття «банкрутство» різних науковців (табл. 1).

Для успішного функціонування всі суб'єкти господарювання повинні враховувати можливі та наявні фактори дестабілізації їх діяльності. Очевидно, що передумови банкрутства вини-

кають задовго до настання небезпеки банкрутства. Своєчасне виявлення негативних тенденцій у діяльності суб'єкта господарювання – це застава його конкурентоспроможності й життєдіяльності. Інститут банкрутства є предметом державного регулювання через негативні наслідки діяльності неспроможних підприємств. Ці негативні впливи характеризуються такими моментами [2]:

1) фінансово неспроможне підприємство знижує загальний потенціал економічного розвитку країни за рахунок того, що генерує серйозні фінансові ризики для успішно працюючих підприємств – його партнерів;

2) воно ускладнює формування дохідної частини державного бюджету й позабюджетних фондів;

3) через скорочення обсягу своєї господарської діяльності у зв'язку з фінансовими труднощами такі підприємства викликають скорочення чисельності робочих місць.

Відповідно, постає питання про запобігання криз і банкрутства суб'єкта господарювання. Для виконання цього завдання перш за все ста-

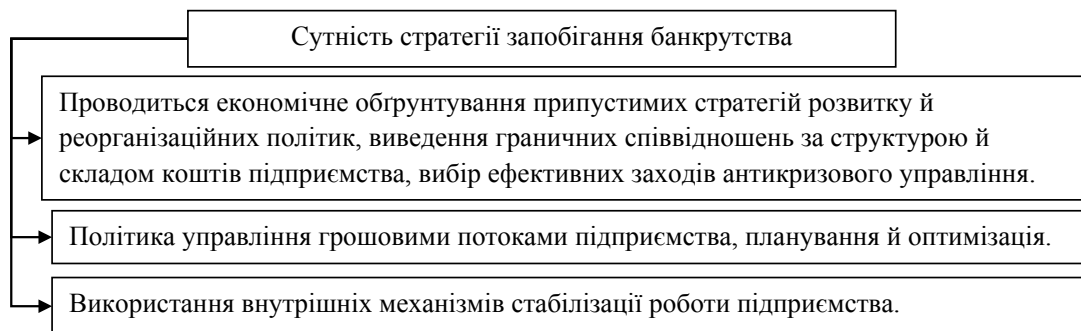

Рис. 1. Сутність стратегії запобігання банкрутства [2]

Таблиця 1

Трактування поняття «банкрутство» різними науковцями [4; 6; 7]

Автор	Трактування банкрутства	Ключові слова
М.М. Скворцов	Означає фінансову неспроможність підприємства, що виявляється в перевищенні витрат на виробництво продукції над вибором від її реалізації	Фінансова неспроможність
А.С. Яблонська	Одна з юридичних підстав ліквідації підприємства, яка виявляється у неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити у встановлений для цього термін пред'явлені йому кредиторами вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом.	Неспроможність задовольнити вимоги і виконати зобов'язання
О.О. Терещенко	Наслідок глибокої фінансової кризи, система заходів щодо управління якою не дала позитивних результатів.	Наслідок глибокої фінансової кризи
Н.П. Шморгун	Іншими словами, фінансовий крах – це документально підтверджена нездатність суб'єкта господарювання платити за своїми зобов'язаннями і фінансувати основну поточну діяльність у зв'язку з відсутністю коштів.	Фінансовий крах
Н.П. Білоліпецький	Крах, викликаний технічною або фізичною нездатністю суб'єкта господарювання погасити взяті на себе фінансові зобов'язання.	Нездатність погасити фінансові зобов'язання
А.Д. Шеремет	Нездатність фінансувати поточну операційну діяльність і погасити термінові зобов'язання.	Нездатність фінансувати діяльність і погасити зобов'язання.
Отже, банкрутство – це неспроможність боржника відновити свою платоспроможність і погасити встановлені грошові вимоги кредиторів.		

вється завдання діагностики кризових станів підприємства, а саме стратегії запобігання банкрутства.

Стратегія запобігання банкрутства – це спосіб дій, які забезпечують уникнення підприємством кризового стану, а у разі його виникнення – вибір механізму захисту від можливого банкрутства, спрямованих на фінансове оздоровлення підприємства шляхом координації управлінських рішень (рис. 1).

Така стратегія розробляється на основі параметричного аналізу. Параметричний аналіз – комплекс розрахунків, оцінки й інтеграції системи параметрів стратегій і тактик, які характеризують, прогнозують і визначають відповідно до встановленої мети суб'єкта господарювання його діяльність.

Метою аналізу є формування інформації про результати діяльності підприємства й рекомендацій, необхідних для прийняття обґрунтованих стратегічних і тактичних рішень щодо забезпечення ефективного фінансування.

Предмет аналізу – господарські процеси й кінцевий фінансовий результат суб'єкта господарювання, що складається під впливом екзо- та ендогенних факторів.

Основні завдання параметричного аналізу представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Основні завдання параметричного аналізу стратегії запобігання банкрутства суб'єктів господарської діяльності [6]

Завдання	
1	Експрес-діагностика фінансового стану за основними параметрами діяльності.
2	Деталізований аналіз фінансового стану та фінансової стабільності.
3	Вибір і обґрунтування стратегій розвитку.
4	Параметризація реорганізаційної антикризової політики.
5	Прогнозування фінансових результатів і напрямів їхнього використання.
6	Формування ефективної поточної політики управління фінансово-економічною діяльністю.
7	Оптимізація управлінських рішень.

Основним напрямом запобігання є безпосередньо діагностика банкрутства, тобто система цільового фінансового аналізу, спрямована на виявлення параметрів кризового розвитку суб'єктів господарювання, які можуть призвести до банкрутства підприємства в майбутньому періоді.

Виділяють такі методи діагностики банкрутства [6]:

- 1) експрес-діагностика банкрутства;
- 2) фундаментальна діагностика;
- 3) фінансовий аналіз діяльності підприємства;
- 4) розрахунок інтегрального показника.

Діагностика банкрутства включає такі методики [6]:

- 1) аналіз фінансової стабільності на основі визначення надлишків або відсутності джерел для формування запасів і витрат (трикомпонентний показник типу фінансової ситуації);
- 2) аналіз фінансових компонентів;
- 3) аналіз матриць фінансової рівноваги;
- 4) методика, рекомендована українським законодавством;
- 5) система оціночних показників індикаторів кризового стану;
- 6) горизонтальний, вертикальний і трендовий аналіз;
- 7) факторні регресійні та дискримінантні моделі банкрутства (Альтмана, Ліса, Таффлера тощо);
- 8) експертна діагностика.

Експрес-діагностика банкрутства характеризує систему оцінки фінансового розвитку суб'єкта господарювання, яка здійснюється на базі даних його фінансового обліку й стандартних алгоритмів аналізу. Система експрес-діагностики забезпечує раннє виявлення ознак кризового розвитку суб'єкта господарювання й дає змогу застосовувати оперативні заходи до їхньої нейтралізації, а також є ефективною на стадії легкої фінансової кризи. За інших масштабів фінансової кризи вона повинна бути обов'язково доповнена системою фундаментального аналізу. Метод та методика експрес-діагностики представлені на рис. 2 [5].

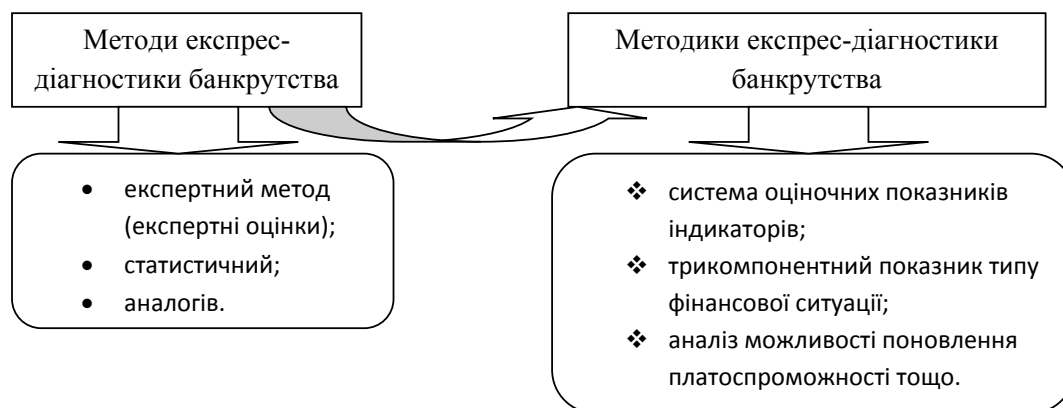

Рис. 2. Методи та методики експрес-діагностики банкрутства [5]

Метод – систематизована сукупність кроків, які потрібно здійснити, щоб виконати певну задачу чи досягти певної мети, це поняття тотожне алгоритму дій і технологічному процесу, а методика – це, як правило, якийсь готовий «рецепт», алгоритм, процедура для проведення будь-яких націлених дій. Методика відрізняється від методу конкретизацією прийомів і завдань. Наприклад, математична обробка даних експерименту може пояснюватися як метод (математична обробка), а конкретний вибір критеріїв, математичних характеристик – як методика.

Фундаментальна діагностика кризового фінансового стану – це система оцінки параметрів кризового розвитку суб'єкта господарювання, яка здійснюється на основі методів факторного аналізу й прогнозування. Вона дає змогу отримати розгорнуту картину кризового фінансового стану суб'єкта господарювання й конкретизувати форми й методи майбутнього його фінансового оздоровлення.

Метою проведення фундаментальної діагностики кризового фінансового стану є підтвердження отриманої попередньої оцінки масштабів кризового фінансового стану; прогнозування розвитку окремих факторів, які є загрозою кри-

зовому стану, та їхніх негативних наслідків; оцінка й прогнозування здатності підприємства до нейтралізації фінансової кризи за рахунок внутрішнього фінансового потенціалу.

Виділяють п'ять основних етапів проведення фундаментальної діагностики (рис. 3).

Фінансовий аналіз – це процес дослідження фінансового стану й основних результатів фінансової діяльності підприємства з метою виявлення резервів подальшого підвищення його ринкової вартості й забезпечення ефективного розвитку. Основною метою фінансового аналізу є одержання невеликого числа ключових параметрів, що дають об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства і фінансових результатів його діяльності [1].

Методика фінансового аналізу включає три взаємозв'язані блоки [1]:

- 1) аналіз фінансових результатів діяльності підприємства;
- 2) аналіз фінансового стану підприємства;
- 3) аналіз ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Іноді в ході досліджень за допомогою стандартних підходів та методів аналізується фінансовий стан різних підприємств. Результати проведених досліджень показали, що якщо

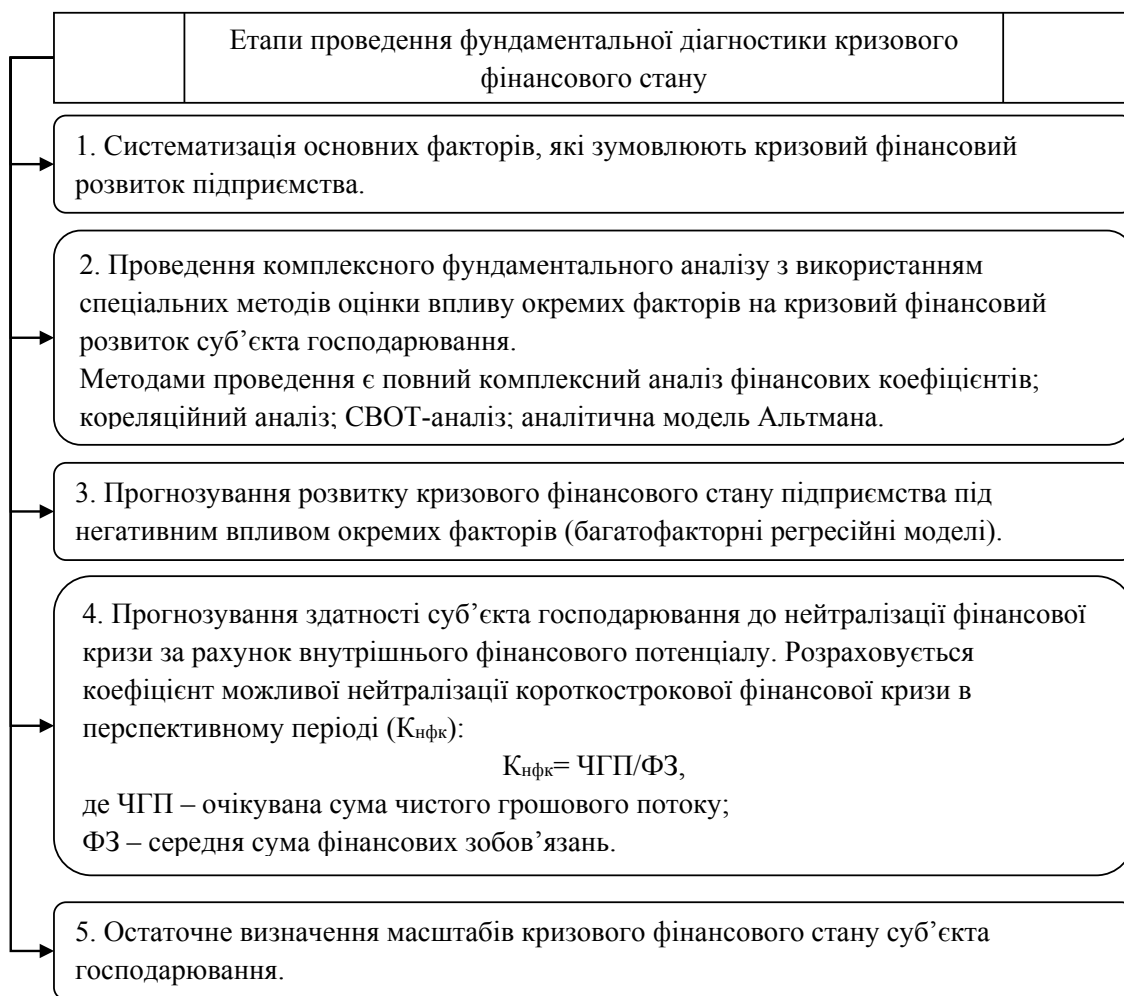

Рис. 3. Етапи проведення фундаментального аналізу кризового стану підприємства [7]

підприємство має незадовільний фінансовий стан, то це відображають або всі показники, або окремі їх групи, що ускладнює інтерпретацію результатів. Тому розраховувати всі коефіцієнти немає сенсу.

Наявні моделі розрахунку інтегральних показників ймовірності банкрутства (Альтмана, Тафлера, Ліса тощо) розроблено для закордонних підприємств з урахуванням їх специфіки обліку та звітності. Виникає глибокий сумнів щодо можливості застосування цих моделей для вітчизняних підприємств.

Отже, є необхідність в розробці інтегрального показника, який би комплексно характеризував усі аспекти фінансового стану підприємства, відображав специфіку підприємств, а його рівень давав би змогу визначити ймовірність їх банкрутства. Інтегральна оцінка є ефективним механізмом аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств [4].

Своєчасне виявлення фінансової кризи на підприємстві дасть змогу підприємству не тільки продовжити свою діяльність, але й виявити його слабкі сторони, ліквідація яких приведе до підвищення ефективності і прибутковості діяльності підприємства. Несвоєчасне ж виявлення фінансової кризи на підприємстві та його поглиблення можуть призвести до банкрутства.

Для запобігання банкрутства та відновлення платоспроможності підприємства змушені вжити перш за все таких заходів: продаж частини нерухомого майна; позбавлення від надлишкових товарно-матеріальних запасів; збільшення статутного капіталу; отримання довгострокових позик або позики на поповнення оборотних коштів; розробка і здійснення програми скорочення витрат; поліпшення управління активами; отримання державної фінансової підтримки на безоплатній або поворотній основі з бюджетів різних рівнів, галузевих і міжгалузевих позабюджетних фондів. Ці рекомендації є лише загальними напрямками робіт із запобігання банкрутству.

Для виходу з кризового фінансового стану і забезпечення стійкості темпів зростання основних показників фінансово-господарської діяльності необхідно розробити програму щодо оздоровлення фінансового становища підприємства.

Оздоровлення фінансового становища підприємства як складова частина управління кризовими станами і банкрутством припускає цільовий вибір найбільш ефективних засобів, необхідних для конкретного випадку і конкретного підприємства [3].

Шляхи подолання банкрутства підприємств умовно можна поділити на три підсистеми, кожна з яких має своє функціональне призначення та способи реалізації: підсистеми попередження, запобігання і подолання банкрутства підприємства [3].

Підсистема попередження банкрутства передбачає застосування комплексу заходів

щодо прогнозування та визначення ймовірності банкрутства підприємств та своєчасного інформування керівництва про потенційні загрози та ризики [3].

Підсистема запобігання банкрутства передбачає здійснення комплексу заходів, що підвищують рівень діяльності підприємства та його шанси на «виживання» в кризових умовах розвитку, а також сприяють недопущенню критичного стану діяльності підприємства і, як наслідок, банкрутства. Основним завданням цієї підсистеми є фінансова стабілізація діяльності підприємства у динамічних умовах економіки [3].

Підсистема подолання банкрутства передбачає активізацію всіх можливих способів та заходів недопущення ліквідації підприємства, мобілізуючи всі наявні сили та ресурси, шляхом послідовних взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного, соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання з кризи і відновлення або досягнення ним прибутковості та конкурентоспроможності.

Висновки. За сучасних умов розвитку економіки рівень збанкрутілих підприємств невпинно зростає. Неплатоспроможність, збитковість, криза платежів і, як наслідок, банкрутство є сьогодні характерними для більшості українських підприємств. Саме тому одними з головних завдань управління в конкурентному ринковому середовищі є виявлення загрози банкрутства і розробка контрзаходів, спрямованих на подолання на підприємстві негативних тенденцій. Таким чином, підсумовуючи, можна дійти висновку, що використання означених в роботі механізмів фінансової стабілізації дасть змогу подолати причини фінансової кризи та суттєво покращити платоспроможність суб'єктів господарської діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безбородова Т.В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану / Т.В. Безбородова // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – № 1. – С. 11.
2. Виговська Н.Г. Антикризовий фінансовий контролінг як інструмент запобігання банкрутства / Н.Г. Виговська. – 2013.
3. Гук О.В. Антикризове управління як спосіб запобігання банкрутству підприємства / О.В. Гук // Економіка: реалії часу. – 2015. – № 6. – С. 22.
4. Долбнева Д.В. Сучасні тенденції банкрутства підприємств в Україні та заходи по запобіганню їх неплатоспроможності / Д.В. Долбнева. – 2015. – С. 244–250.
5. Коваленко О.В. Експрес-діагностика неплатоспроможності як необхідна складова механізму запобігання загрози банкрутства підприємства / О.В. Коваленко // Держава та регіони. – 2013. – № 1. – С. 119–123.
6. Соколова Л.В. Теоретичне забезпечення діагностики як превентивний захід запобігання банкрутства підприємства / Л.В. Соколова, Т.В. Полозова. – 2014.
7. Чібісова І.В. Методи оцінки і прогнозування банкрутства підприємств / І.В. Чібісова. – 2012.